

Günümüze kadar Ümmî Sinân'ın güftelerine yapılmış bestelerin sayısı-bazı güftelerinin isim benzerliği nedeniyle yanlış yazılmış olsa da-49 adettir. Bunlardan iki tanesi nefes, diğerleri ise ilâhî formundadır. Nefesler uşşak makamında ve raks aksağlı usûlündedir. Bunlar Ahmet Hatiboğlu'na ait bestelerdir. Ümmî Sinân'a ait olduğu ifade edilen bu nefeslerden bir tanesi- aslında İbrahim Ümmî Sinân'a (ö. 1568) aittir.⁵

İlahî formunda bestelenmiş eserlerine yapılmış bestelerin makamlara göre tasnifi şöyledir: 2 düğâh, 1 zâvil, 1 şehnâz, 1 gerdâniye, 8 hüseyinî, 1 nikrîz, 1 nihâvend, 4 uşşâk, 2 acemaşîran, 1 nevâ, 3 beyatî, 1 beyatîarabân, 2 hüzzâm, 3 süzinâk, 1 sabâ, 1 şedarabân, 1 sultânî yegâh, 1 evîç, 4 hicâz, 1 mâhur, 1 beste ısfahân, 1 nişâbur, 1 segâh, 1 süzidil, 1 rast ve 1 hisâr makamlarında yazılmış eserlerdir.

Usûl açısından baktığımızda ise tasnif şöyledir: 3 devr-i hindî, 15 düyek, 14 sofyan, 3 nim sofyan, 3 aksak, 5 evsat, 1 nim evsat, 1 aksak semaî, 1 aksak semaî evferi usulünde olan eserlerdir. Bu eserlerden 15 tanesinin bestekârı belli değildir. Bunlardan 4 tanesi ise başka bir eserin bestesine "giydirme" olarak tarif edilen şekildedir. Ancak bazı bestelerinin notalarının mevcut olmadığı da belirtilmiştir.⁶ Bildirimizin sonunda bu eserlerin listesini sunacağız.

Biz bildirimizde Ümmî Sinân'ın bestelenmiş ilâhî ve nefeslerinde geçen "Dost" kavramı üzerinde durarak, Ümmî Sinân'ın yerine göre "Dost" kavramını hangi pozisyonda kullandığını anlamaya çalışacağız. Dolayısıyla bestelenen ilâhî ve nefeslerde geçen dost ya da dostun yerine geçen kelimelerin bulunduğu mısraa yönelip sadece o mısrada geçen bu kavram ya da kavramların hangi manada kullanıldığını anlamaya çalış-

cağız. Konuyu uzatmamak adına bestelerde geçen bu kavramların bulunduğu mısraları yazmakla yetineceğiz.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bestelenen bu güftelerin hepsi farklı güftelerden oluşmamaktadır. Bu bestelerin güftelerinin bazıları aynı güfteler olarak karışımza çıkmaktadır ki bunlara farklı besteler yapılmış, dolayısıyla yukarıda belirtilen sayıya ulaşıldığı görülmüştür.

Aynı güftelerin farklı bestelerle yapılmış olanları şu şekilde sıralaya biliriz:

1. "Acep hayran oldum aşka uyalıdan", düğâh, şehnâz ve zâvil olarak 3 ayrı makamda bestelenmiştir.
2. "Âşklarn eğlencesi zikri zatin ya Rabbena", gerdâniye, hüseyinî ve nikrîz makamlarında 3 ayrı beste olarak bestelenmiştir.
3. "Erenlerin solhbeti ele giresi değil", beyatî, düğâh, 2 hüseyinî, hüzzâm, süzinâk olmak üzere 6 beste yapılmıştır.
4. "Gelmişem vahdet elimden", hüseyinî, sabâ, şedarabân, sultânî yegâh ve beste ısfahân olmak üzere 4 farklı makamda bestelenmiştir.
5. "Medet Allah sana sundum elimi", 2 hicâz, hüzzâm, mâhur, nişâbur, segâh, süzinâk, uşşâk, 3 hüseyinî, beyatî olmak üzere 12 farklı beste olarak karışımza çıkmaktadır.
6. "Mevlam aşkın meydana yanmağa geldik yanmağa", hicâz, süzidil, uşşâk olmak üzere 3 ayrı makamda bestelenmiştir.
7. "Seyrimde bir şehre vardım", uşşâk, 2 hüseyinî olmak üzere 3 beste yapılmıştır.⁷
8. "Zikrimiz esrari hakır canımız hayran ı hu", acemaşîran ve hisâr makamında 2 beste yapılmıştır.

Bunların dışında bestelenen diğer güfteler ise bir kez bestelenmiştir. Bu bestelerde bulunan güfteler incelendiği zaman

⁵ "Seyrimde bir şehre vardım" güftesi ile başlayan eser.

⁶ İsrâfil Duman, *Elmalı Ümmî Sinan*, MÜF Türk Din Müsîkîsi ABD Lisans Tezi, İstanbul.

⁷ Bu eserin İbrahim Ümmî Sinân'a ait olduğu daha önce belirtilmişti.

konumuz olan "dost" kavramının açıkça geçtiği üç güfte karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, "Derrişliğin vafâmı demeye *ğe irfan gerek*" diye başlayan güftenin son bölümünde Ümmî Sinân'ın da isminin zikredildiği; "Aç gözünü Ümmî Sinan, dostu bunda göre gör, Dost cemalin görmeye ehline ferman gerek" mısralarındır. İkincisi ise; "Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihâna ben" mısralarıyla başlayan güftelerinin peşi sıra gelen mısrasında geçen, "Gönlüme nur i tecelli dost cemalinden doğar, şem'ine pervane oldum aşka yane yane ben" bölümüdür. Üçüncüsü ise "Medet Allah sana sundum elimi, bizi ol dost Muhammed'den ayırma" güftelerinin olduğu güftesidir.

Bu üç bölümde geçen dost kavramlarının ilk ikisinin "Allah", diğer son güftede bulunan dost kavramının ise Hz. Muhammed olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ümmî Sinan bu kavramı farklı güftelerinde hem Allah, hem de Hz. Peygamber olarak kullanmıştır. Ümmî Sinân, bu bestelenmiş güftelerdeki "Dost" kavramını yerine göre Allah, yerine göre Hz. Peygamber, yerine göre de bir "Allah Dostu"nu ifade etmeye çalışmıştır. Bazı güftelerinde "Allah" ya da "Dost" kavramını ifade etmek için şu kavramlara başvurmuştur ki bunlar; "Sultân, Mevlâ, Rabb, Padişâh, Aşk, Cân, Göz, Nûr, Yâr, Âb, Hân, Halîl, Menzîl, Fahr, Gül, Maksût" kavramlarıdır.

Bestelenmiş güftelerinde "Dost" kavramının ya da "Dost" kavramı anlamına gelen kavramların geçtiği bazı mısralarışı şekilde sıralayabiliriz:

1. "Aşk"; "Acep hayran oldum aşka uyalıdan, Yanıp büryan oldum aşka uyalıdan, ...", "Derdim vardır Aşk içindir, Derde derman Hak içindir, ...", "Okuduk aşkın kitabın, Fethettik ene'l-Hak bâbın, ...", "Ümmî Sinan aşka yârdır, Anınçün gayrıdan dürdür, ...".
2. "Rabb", "Aşıkların eglencesi, zikr i zâtın Yâ Rabbenâ".

3. "Gül", "Bağ-ı Sinan'da Gül olsam, Mesih olup gözler açsam, ...", "Adın alalım dile, Bülbul olalım gül'e, ...", "Seyrimde bir şehre vardım, Gördüm sarayı güldür gül, ...".
4. "Sultan", "Gönüllere Sultan olsam, Dertle derman iç içedir, ...", "Sultanın tac ü tahtı, Bağ ı divanı güldür gül, ...".
5. "Dost", "Aç gözünü Ümmî Sinan, Dost'u bunda göre gör, Dost cemâlin görmeye ehline ferman gerek, ...", "Gönlüme nûr i tecelli dost cemalinden doğar, Şem'ine pervane oldum aşka yane yane, ...". "Medet Allah sana sundum elimi, Bizi ol dost Muhammed'den ayırma, ...".
6. "Hân", "Sinan Ümmî yakar cânı, Diler kim bulasın Hân'ı, ...".
7. "Pâdişâh", "Ey Sinanî, aşk makamı bes rıza-yı Hak düür, Pâdişahın hizmetinde durmuşam divane ben.", "Kalbimi ihya eden ol pâdişah-ı lâ yezâl, Gönlümüz mimar-ı Hak'dır katremiz umman ı Hu, ...".
8. "Halîl", "Celîl", "Ey keremler kânganıCelîtim, İbrahim'e dedin dostum Halîl'im, ...".
9. "Mevlâ", "Meolam aşkın meydanına, yanmaya geldik yanmaya, ...".
10. "Menzil", "Ezliya'nın Enbiya'nın menzilinden al haber, Canımız berdar ı Hak'dır olmuşuz mestan ı Hu, ...".
11. "Fahr", "Fakr içinde Fahr'e erdik gayrı gitti aradan, Seyrimiz didar ı Hak'dıraoastımız vıcdan ı Hu, ...".
12. "Cân", "Yâr", "Nûr", "Âb", "Bir", "Göz", "Yol", "Gel cânıma sen bir Can olasın, Hak ile dolanıp Bir olasın, Seni görmeyene Göz olasın, Seni bilmeyene Nûr olasın, Şem'i cemâlinle Yâr olasın, Yanan gönlüme bir Âb olasın, Muhammed Ali'de Yol bulasın...".
13. "Hûb", "Ey bizi yoktan vâre eden, Hûb cemâline Yâr eden, ...".
14. "Maksut", "Ey cümle halkın Maksûd'u, Al gönlümü senden yana, ...".

Ümmî Sinân'ın Bestelenmiş Eserlerinin Tablosu

Eserin İlk Dizesi	Bestekâr	Makam	Usûl	Form
1 Aceb hayran oldum aşka uyalıdan	Mechûl	Dügâh	Devr-i hindi	İlahi
2 Aceb hayran oldum aşka uyalıdan	Selahattin Demirtaş	Şehnaz	Düyek	İlahi
3 Aceb hayran oldum aşka uyalıdan	Ali Gerçek	Zavil	Düyek	İlahi
4 Aşkların Allah seni görmek isterler sultanım	Ahmet Hakkı Turabi	Zirgüle	Sofyan	İlahi
5 Aşkların eğlencesi ism-i zatın ya Rabbena	Takva Vakfı, Kaynak Kişi: Abdulkadir Şaşmaz, Elaziğ Yöresi, Kadiri Devranı. Düzenleme: Ahmet Hatipoğlu	Gerdaniye	Sofyan	İlahi
6 Aşkların eğlencesi ism-i zatın ya Rabbena	Aslan Hepgür	Hüseyini	Sofyan	İlahi
7 Aşkların eğlencesi ism-i zatın ya Rabbena	Hayati Günyeli	Nikriz	Aksak	İlahi
8 Derdim vardır aşk içindir	Nadir Şen	Nihavend	Aksak	İlahi
9 Dervişliğin vasfını demeye irfan gerek	Hayati Günyeli	Uşşak	Sofyan	İlahi
10 Dilinde zakirin her dem senin zikrin değil mi hu	Hayati Günyeli	Acem Aşiran	Düyek	İlahi
11 Dost cemali şem'inin pervanesidir canımız	Ahmet Irsoy	Neva	Evsat	İlahi
12 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Şeyh Halis Efendi	Bayati	Düyek	İlahi
13 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Şeyh Halis Efendi	Dügâh	Evsat	İlahi
14 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Ali Şirugani	Hüseyini	Düyek	İlahi
15 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Mechûl	Hüzzam	Nim Sofyan	İlahi
16 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Mesud Efendi	Suzinak	Evsat	İlahi
17 Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Mechûl	Hüseyini	Sofyan	İlahi

18 Ey cümle halkın maksudu al gönlümü senden yana	Ahmet Hakkı Turabi	Bayati	Düyek	İlahi
19 Gelin Allah diyelim görelim neylet Allah	Şeyh Mehmed Efendi	Suzinak	Düyek	İlahi
20 Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihane ben	Mechûl	Hüseyini	Evsat	İlahi
21 Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihane ben	Derviş Ali Bey	Saba	Evsat	İlahi
22 Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihane ben	Selahattin Demirtaş	Şedaraban	Nim Evsat	İlahi
23 Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihane ben	Yavuz Yekta	Sultani Yegah	Düyek	İlahi
24 Gelmişem vahdet elinden aşk ile cihane ben	H. Sadettin Arel	Beste Isfahan	Aksak semai	İlahi
25 Meded Allah sana sundum	İsmail Hakkı Bey	Eviç	Düyek	İlahi
26 Meded Allah sana sundum elimi	Mechûl	Hicaz	Sofyan	İlahi
27 Meded Allah sana sundum elimi	Osman Kurklıkçı	Hicaz	Nim Sofyan	İlahi
28 Meded Allah sana sundum elimi	Mechûl	Hüzzam	Sofyan	İlahi
29 Meded Allah sana sundum elimi	Hüseyin Sebilci	Mahur	Düyek	İlahi
30 Meded Allah sana sundum elimi	Cüneyt Kosal	Nişabur	Sofyan	İlahi
31 Meded Allah sana sundum elimi	Zeki Altun	Segah	Sofyan	İlahi
32 Meded Allah sana sundum elimi	Celal Altınbaş	Suzinak	Aksak	İlahi
33 Meded Allah sana sundum elimi	Mechûl	Uşşak	Sofyan	İlahi
34 Meded Allah sana sundum elimi (grydürme I)	Mechûl	Hicaz	Düyek	İlahi
35 Meded Allah sana sundum elimi (grydürme II)	Mechûl	Hüseyini	Düyek	İlahi
36 Meded Allah sana sundum elimi I	Mechûl	Hüseyini	Nim Sofyan	İlahi
37 Meded Allah sana sundum elimi II	Mechûl	Hüseyini	Sofyan	İlahi

Sıra No	Meded Allah sana sundum elimi	Eyüp Hatibi Ahmed Efendi	Bayatı	Düyek	İlahi
38	Mevlam aşkın meydana yanmağa geldik	Doğan Ergin	Hicaz	Sofyan	İlahi
39	Mevlam aşkın meydana yanmağa geldik	İzzettin Eskidemir	Suzidil	Düyek	İlahi
40	Mevlam aşkın meydana yanmağa geldik	Dursun Çakmak	Uşşak	Düyek	İlahi
41	Pir divanına uğradım	Ahmet Hatipoğlu	Uşşak	Raks Aksağı	İlahi
42	Seyrimde bir şehre vardım ⁸	Nadir Şen	Rast	Sofyan	İlahi
43	Seyrimde bir şehre vardım	Mechül	Uşşak	Sofyan	İlahi
44	Seyrimde bir şehre vardım	Ahmet Hatipoğlu	Uşşak	Raks Aksağı	İlahi
45	Seyrimde bir şehre vardım (giydirme)	Mechül	Hüseyni	Sofyan	İlahi
46	Yere göğe arşa kürse sığmayan	Barış Demir	Bayatı Araban	Aksak Semai Evferi	İlahi
47	Zikrimiz estranı hak'dır canımız hayranı hu	Mechül	Acem Aşiran	Devr-i hindi	İlahi
48	Zikrimiz estranı hak'dır canımız hayranı hu	Hakan Alvan	Hisar	Devr-i hindi	İlahi

4, 17, 20, 42 ve 46 numaralı notalara ulaşılamamıştır.⁹ Ayrıca Şeyh Talip Kargı'ya ait, "Gel cânıma sen bir cân olasıñ"

⁸ Bu güfteli eser, isim benzerliği nedeniyle Ümmî Sinân'a ait olduğu bilinmemekte olup, aslında İbrahim Ümmî Sinân'ındır. Notada da İbrahim Ümmî Sinân olarak açıkça belirtilmiş, ancak buna rağmen karıştırılmıştır. Bu karışıklığı açıkça belirtmek için burada zikretmek zorunda kaldık. Detaylı bilgi Mustafa Tatcı tarafından Elmalı'nın Canları Sempozyumu'nda özellikle belirtilmiştir. Eser sıralamasında 44, 45 ve 46. eserler de aynı bilgiye tabidir.

⁹ Notalar TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçısı ve Nota Arşivcisi "Aytaç Ergen Nota Programı"ndan ve İsrail Duman'ın Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Müsikisi ABD, Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi Danışmanlığında hazırlanmış Lisans Tezinden ulaşılmıştır. Bu notalardan faydalanılarak Elmalı'nın Canları VII Sempozyumu sonunda Sinân Ümmî Vakfı Müsikî Topluluğu ile tarafımdan bir konser icrâ edilmiştir.

mısralarıyla başlayan Uşşak makamında Sofyan usûlündeki bestesi de bu tabloya eklenebilir.¹⁰

Sonuç

Diğer dîvan sahibleri gibi Ümmî Sinân'ın da dîvânında bulunan güfteler unutulmamak maksadıyla bestekârlar tarafından bestelenmiş ve çeşitli mekân ve zamanlarda özellikle Tekke ve câmilerde okuna gelmiştir. Dîvanların tamamı bestelenmemiş olmakla beraber bu güftelere dünya var olduğu müddetçe bestekârlar tarafından mutlaka yeni besteler yapılacaktır.

Bildirimizin temel amacına gelirse, Ümmî Sinân bestelediği "Dost" kavramı yukarıda da belirtildiği üzere genelde vâ eden Yüce Yaratıcı anlamında kullanılmış; bu ve bu kavramın yerine geçen bazı kavramların hem Allah, hem de Allah'ın Resûlü ve onun halifeleri dedikimiz Allah Dostları adına kullanıldığı açıkça görülmektedir. Neticede bu güfteler İslâm dini yani tevhîd inancı insanlara şiişsel olarak sunulmuş, bestekârlar da bu anlatıyı kendi müktesebatlarına melodik olarak ifadelendirmiş, bu hizmete farklı bir boyut kazandırarak katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

- Ergen, Aytaç, *TRT Nota Programı*, İstanbul.
 Bilgin, A. Azmi, "Ümmî Sinân", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 310, 311.
 Bilgin, "Sinân Ümmî", *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları*, Şule Yay., İstanbul 1996, VIII, 247, 248.
 Duman, İsrail, *Elmalı Ümmî Sinân*, MÜİF Türk Din Müsikisi ABD Lisans Tezi, İstanbul.
 Ögke, Ahmet, *Elmalı Erenleri*, Elmalı Belediyesi Yay., Antalya 2013, s. 68-86.
 Tatcı, Mustafa, "Ümmî Sinân", *Elmalı'nın Canları*, H Yay., İstanbul 2008, s. 212.

¹⁰ Aytaç Ergen Nota Programı.

Sinân-ı Ümmî'nin Bestelenmiş Şiirlerinde Dost

Öğr. Gör. Dr. Fatih KOCA*

XVII. yüzyıl tekke şairleri arasında zikredilen Elmalılı Ümmî Sinan (ö. 1067/1657) Divan sahibi bir Halvetî şeyhi ve şair olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Kendisinin bizim için önemli olan tarafı bazı ilahîlerinin bir kısmının bestelenerek bu şiirlerinin farklı mekânlarda okuna gelmesidir.² Şiirlerindeki ana temanın "Vahdet-i vücûd" düşüncesi, Allah aşkı ve Peygamber sevgisi, "İnsan-ı kâmil" olma yolunda öğütler vererek insanlara yol göstermesi olarak belirtilmiştir.³ Ümmî Sinan'ın, ilâhîlerinin de Yunus Emre (ö. 1321), Kaygusuz Abdal (ö. 1341), Hacı Bayram-ı Velî (ö. 1352) ve Eşrefoğlu Rûmî (ö. 1469) gibi hakiki aşkı, nefis terbiye ve mertebelerini, insan-ı kâmil anlayışını, genel olarak Allah ve Peygamber sevgisini dile getirdiği ifade edilmiştir.⁴

* Ankara Ü. İlahiyat Fak. Türk Din Müsikişi A.D., Ankara.

¹ Mustafa Tatcı, "Ümmî Sinan", *Elmalı'nın Canları*, H Yay., İstanbul 2008, s. 212.

² A. Azmi Bilgin, "Ümmî Sinan", *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 310, 311.

³ Ahmet Ögke, *Elmalı Erenleri*, Elmalı Belediyesi Yay., Antalya 2013, s. 68-86; Bilgin, "Sinan Ümmî", *Sahabe'den Günümüze Allah Dostları*, Şule Yay., İstanbul 1996, VIII, 247, 248.

⁴ Tatcı, s. 222.